

سرشناسه:	محمدی، مسلم، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور:	فرهنگ اصطلاحات علم کلام: اصطلاحات کلام اسلامی، کلام جدید، ادیان و مذاهب (ویراست دوم) / مسلم محمدی؛ تدوین نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری:	۳۸۴ ص.
شابک:	978-964-531-714-8
فروست:	مجموعه مبانی نظری اسلام: ۴۰
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
موضوع:	کلام - اصطلاح‌ها و تعبیرها
موضوع:	فلسفه اسلامی - اصطلاح‌ها و تعبیرها
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
رده‌بندی کنگره:	۱۰۹۳ ۴۰۳/۲/۲ BP۲۰۰
رده‌بندی دیویی:	۹۱۰۴۰
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۳ ۷۸۸۲۱

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفکس واحد ارزیابی علمی: ۳۷۷۴۹۹۱۹ - ۰۲۵

صندوق پستی: ۶۱۷۳ - ۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: arzyabi@maaref.ac.ir

فرهنگ اصطلاحات علم کلام
اصطلاحات کلام اسلامی، کلام جدید، ادیان و مذاهب
(ویراست دوم)

www.ketab.ir

دکتر مسلم محمدی
(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

مجموعه آشنایی با مبانی نظری اسلام

۴۰

فرهنگ اصطلاحات علم کلام
اصطلاحات کلام اسلامی، کلام جدید، ادیان و مذاهب

نویسنده: مسلم محمدی

نهاد ناشر: مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

بازبین نهایی: سید روحانی

ویراستار: ابوالفضل علی‌زاده

طراح جلد: هادی مغری

حروفچین: اعظم یزدلی

صفحه آرا: صالح زارع

ناشر: دفتر نشر معارف

نوبت چاپ: یکم، پاییز ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۵۳۱ - ۷۱۴ - ۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

مدیریت پخش نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

فروشگاه ۱: پاتوق کتاب قم: خیابان شهدا، روبه‌روی دفتر مقام معظم رهبری، تلفن: ۳۷۷۳۵۴۵۱

فروشگاه ۲: پاتوق کتاب قم: بلوار جمهوری، ساختمان نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها،

تلفن: ۳۲۹۰۴۴۴۰

فروشگاه پاتوق کتاب تهران: خیابان انقلاب، چهار راه کالج، پلاک ۷۱۵، تلفن: ۸۸۹۱۱۲۱۲، نمابر: ۸۸۸۰۹۳۸۶

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir، پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

تبیین و دفاع از عقاید دینی و پاسخ به شبهه‌ها از وظایف اصلی علم کلام است. استاد شهید مطهری با توجه به وظایف علم کلام، این علم را این‌گونه تعریف می‌کند: «علم کلام علمی است که درباره عقاید اسلامی، بحث آنچه از نظر اسلام باید به آن معتقد بود و ایمان داشت، بحث می‌کند؛ به این نحو که آنها را توضیح می‌دهد، درباره آنها استدلال می‌کند، از آن دفاع می‌نماید».^۱

با توجه به تعریف یادشده از علم کلام می‌توان به اهمیت و ضرورت آن پی برد. بنابراین باید کار علم کلام را تبیین اصول و عقاید دینی، اثبات آنها از روش‌های مختلف و پاسخ‌گویی به شبهات و اعتراضات مخالفان دانست.

متکلمین در طول تاریخ، رسالت خود را تبیین و تثبیت عقاید دینی، پاسخ‌گویی به سؤالات و اعتراضات مخالفان و به‌طور کلی ارائه قرائتی عقلانی و قابل قبول از دین می‌دانستند. شخصیت‌های بزرگی در تاریخ اسلام به علم کلام اشتغال داشته‌اند، برخی از آنها به‌دلیل اقتران زمانی، با ائمه معصومین علیهم‌السلام نیز در ارتباط بوده و در محضر ایشان تلمذ کرده‌اند.

اهمیت موضوعات کلامی به‌گونه‌ای بود که از گذشته تاکنون در حوزه‌های علمیه این علم مورد توجه جدی طلاب علوم دینی بوده است. بحث‌های کلامی در طول تاریخ از گستردگی خاصی برخوردار بوده است. امروزه با توجه به حجم گسترده مباحث کلامی و وجود کتاب‌های مختلف و متنوع در این علم، برای بازیابی اطلاعات به صورت سریع الوصول، وجود اصطلاح‌نامه ضروری است. معمولاً اصطلاح‌نامه‌ها، با هدف رده‌بندی انجام می‌پذیرد و کاربرد آن برای دستیابی آسان و سریع به محل بایگانی پرونده‌ها، یا جایگاه بررسی یک موضوع است. یکی دیگر از فایده‌های

اصطلاح‌نامه‌ها، دستیابی به ویژگی‌ها و احکام علمی یک دانش خاص است. کتاب پیش‌رو، ویراست دوم فرهنگ اصطلاحات علم کلام است. این اثر نه معجم علم کلام است و نه دانش‌نامه کلامی؛ بلکه تعریف‌های معتبری که از واژه‌ها و اصطلاحات کلامی، در کتب مختلف متکلمان به‌خصوص آثار استاد شهید مرتضی مطهری وجود دارد، فهرست شده است؛ و در حدی بیش از فرهنگ لغت کلامی و دامنه‌ای کمتر از دانش‌نامه، توضیح داده شده است.

در ویراست دوم این اثر علاوه بر آنکه تغییرات و اضافاتی نسبت به اصطلاحات کلام اسلامی صورت گرفته، بخش کلام جدید که در برگیرنده برخی اصطلاحات مهم می‌باشد، اضافه شده است. ضمن اینکه بخش فرق، مذاهب و ادیان به‌صورت مستقل در پایان کتاب آمده است.

اثر پیش‌رو، تلاش فاضل ارجمند حجت الاسلام دکتر **مسلم محمدی** می‌باشد. معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی ضمن تشکر از نویسنده محترم، از دیدگاه‌ها، پیشنهادها و انتقادهای خوانندگان بزرگوار استقبال می‌کند.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

فهرست مطالب

مقدمه ۱۵

کلام اسلامی

(۱۷ - ۲۰۰)

ابداع ۱۹

ابدی بودن خدا ۱۹

ابلیس ۲۰

اتفاق ۲۰

احباط ۲۲

احداث ۲۳

اختراع ۲۳

اختیار ۲۴

اراده الهی ۲۴

اراده انسان ۲۶

ازلی بودن خدا ۲۷

استدراج ۲۸

اصول دین ۳۰

اعاده معدوم ۳۳

الهام ۳۴

امامت ۳۵

۳۹	امتناع
۳۹	امر بین الامرین
۴۱	امکان
۴۱	امی
۴۳	انتظار فرج
۴۵	اهل بیت
۴۷	ایدئولوژی
۴۷	ایمان
۴۹	بداء
۵۱	بدعت
۵۳	بدن مثالی
۵۵	برزخ
۵۷	برهان امکان
۵۸	برهان انقسام
۶۰	برهان ترکیب
۶۱	برهان تعین
۶۲	برهان تمناع
۶۴	برهان حدوث
۶۵	برهان حرکت
۶۶	برهان صدیقین
۶۹	برهان صرف الوجود
۷۰	برهان فرجه
۷۱	برهان مناط کثرت
۷۲	برهان نظم
۷۴	برهان هدایت
۷۶	تجرد روح
۷۷	تجسم اعمال
۷۹	تفویض
۸۰	تقیه
۸۱	تکفیر

۸۲.....	توحید افعالی.....
۸۳.....	توحید ذاتی.....
۸۴.....	توحید صفاتی.....
۸۶.....	توحید عبادی.....
۸۷.....	توحید عملی.....
۸۹.....	توحید نظری.....
۸۹.....	توسل.....
۹۲.....	تولی و تبری.....
۹۳.....	جاهل قاصر و مقصر.....
۹۴.....	جبر.....
۹۵.....	جهان بینی.....
۹۷.....	جهان بینی توحیدی.....
۹۸.....	جهان بینی دینی.....
۹۹.....	جهان بینی عرفانی.....
۱۰۰.....	جهان بینی علمی.....
۱۰۲.....	جهان بینی فلسفی.....
۱۰۲.....	جهان بینی مادی.....
۱۰۴.....	جهل بسیط و مرکب.....
۱۰۵.....	حدوث و قدم.....
۱۰۶.....	حسن و قبح عقلی.....
۱۰۹.....	حکمت الهی.....
۱۱۰.....	حیات الهی.....
۱۱۰.....	خاتمیت.....
۱۱۳.....	خیر.....
۱۱۵.....	رجعت.....
۱۱۶.....	رؤیت خداوند.....
۱۱۷.....	سرمدی بودن خدا.....
۱۱۸.....	شبهه ابن کمونه.....
۱۲۰.....	شر.....
۱۲۵.....	شرک.....

۱۲۷	شریعت
۱۲۹	شفاعت
۱۳۲	شیطان
۱۳۴	صفات ثبوتیه و سلبیه
۱۳۷	صفات ذاتی و صفات فعلی
۱۳۷	ضلالت
۱۳۸	عالم ذر
۱۳۹	عدل الهی
۱۴۴	عصمت
۱۴۶	علم الهی
۱۵۳	علم کلام
۱۵۵	غیب
۱۵۷	فروع دین
۱۵۷	فطرت
۱۶۱	فیض الهی
۱۶۲	قاعده لطف
۱۶۳	قدرت الهی
۱۶۴	قضا و قدر
۱۶۸	کفر
۱۷۰	کلام الهی
۱۷۲	معاد
۱۷۵	معجزه
۱۸۰	موت
۱۸۲	میل
۱۸۲	نبوت
۱۸۴	نظام احسن
۱۸۵	واجب
۱۸۸	واجب الوجود بالغير
۱۸۸	وحی
۱۹۳	ولایت

۱۹۳.....	ولایت فقیه.....
۱۹۸.....	هدایت.....

کلام جدید

(۲۶۶ - ۲۰۱)

۲۰۳.....	پلورالیسم دینی.....
۲۰۸.....	تجربه دینی.....
۲۱۱.....	تجربه گرایی.....
۲۱۶.....	دین.....
۲۱۹.....	دین و اخلاق.....
۲۲۳.....	دین و جامعه.....
۲۲۸.....	زبان دین.....
۲۳۴.....	عقل و دین.....
۲۳۸.....	علم و دین.....
۲۴۶.....	فمینیسم.....
۲۵۲.....	کلام جدید.....
۲۶۱.....	هرمنوتیک.....

ادیان و مذاهب

(۳۵۰ - ۲۶۷)

۲۶۹.....	اسلام.....
۲۷۲.....	اسماعیلیه.....
۲۷۶.....	اشاعره.....
۲۷۸.....	امامیه.....
۲۸۱.....	اهل حدیث.....
۲۸۳.....	اهل سنت.....
۲۸۵.....	بابیت.....
۲۸۶.....	بهائیت.....
۲۹۰.....	ثنویت.....
۲۹۱.....	خوارج.....

۲۹۳		دین زردشت
۳۰۱		زیدیه
۳۰۴		شیخیه
۳۱۷		شیعه
۳۱۸		صابئین
۳۲۲		قدریه
۳۲۳		مرجئه
۳۲۴		مسیحیت
۳۳۲		معتزله
۳۳۴		وها بیت
۳۴۲		یهودیت

واژه‌نامه

(۳۵۱ - ۳۶۴)

منابع مأخذ

(۳۶۵ - ۳۸۴)

www.ketab.ir